

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**“Голодомор 1932-1933 років.
Геноцид українського
народу”**

Віртуальна виставка однієї книги

Голодомор 1932-1933 років. Геноцид українського народу. / Д. Гетьман, І. Юхновський - Київ: Видавництво ім. О. Теліги, 2008. - 48с.

Автори книги дають відповідь на запитання, чому терор голодом був спрямований проти української нації, описують механізм Голодомору, кваліфікують його відповідно до Конвенції ООН 1948 року як геноцид.

Шановні користувачі! Виставка однієї книги пропонує Вам познайомитися з фотокопіями документів про Голодомор 1932-1933 років, які містяться на сторінках книги.

Фотокопії документів зберігаються у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, Центральному державному архіві громадських об'єднань України, Центральному державному кінофотоархіві України імені Г. С. Пшеничного, Державному галузевому архіві Служби безпеки України, Національній бібліотеці України імені В. Вернадського НАН України, Державному архіві Вінницької області, Державному архіві Дніпровської області, Державному архіві Донецької області, Державному архіві Сумської області, Державному архіві Харківської області.

ГЕНОЦИД означає будь – яке з наступних діянь, що здійснюються з наміром знищити повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову групу як таку.

*ЗГАДУЄМО,
ПАМ'ЯТАЄМО,
НЕ ЗАБУВАЄМО ...*

ПОЧАТОК ТРАГЕДІЇ

УКРАЇНІЗАЦІЯ В УСРР ЙДЕ ВРОЗРІЗ ІЗ “ДИКТАТУРОЮ ПРОЛЕТАРИАТУ”

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ ЦЕНТРАЛЬНИМ КОМІТЕТОМ ПАРТІЇ (БІЛЬШОВИКІВ), КЕРОВАНИМ ДИКТАТОРОМ Й. СТАЛІНИМ

Особливе занепокоєння влади викликає Україна. Потужна національна еліта, економічно незалежна і національно свідоме селянство становлять головну загрозу для комуністичного режиму.

Наростає тотальний контроль держави і партії, який супроводжується ліквідацією поступок у національній, культурній, соціально-економічній сферах. Згортається процес українізації та НЕПу. Режим повертається до неринкових методів управління економікою.

У СІЧНІ 1928 р.

БІЛЬШОВИЦЬКИЙ РЕЖИМ ПОВЕРТАЄТЬСЯ ДО МЕТОДІВ “ВОЄННОГО КОМУНІЗМУ”:
ВПРОВАДЖУЮТЬСЯ НАСИЛЬНИЦЬКІ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ,
КОНФІСКУЮТЬСЯ ВСІ “НАДЛИШКИ”,
ЗАПРОВАДЖУЮТЬСЯ ПРИМУСОВІ ПОЗИКИ І ФОНДИ
ТАК ЗВАНОВОГО “САМООБКЛАДАННЯ”

“Радянська влада – це ніщо інше, як окупанти на Україні. Вся політика Радлади є продовженням “великоросійської царської політики”. Україна зараз грає роль колонії, що забезпечує з надлишком всім необхідним Москву, а сама змушена вести жалюгідне, напівголодне існування”.

Учитель із с. Сліпичів Бердичівського округу, січень 1929 р.,
за матеріалами секретного видання ДІТУ

**ДЛЯ “ВИКАЧУВАННЯ” ЗЕРНА В УКРАЇНСЬКІ
СЕЛА НАПРАВЛЯЮТЬСЯ ТИСЯЧІ ПАРТІЙНИХ
УПОВНОВАЖЕНИХ РІЗНОГО РІВНЯ**

“Пересікати немає чим через попередню викачку продукату і лишків селяни усього хліба. Самообкладання і позика остаточно підірвали селянство. Село хвилюється, і це ніколи в селян не було такого невдоволення більшовиками, як на 11 році революції...”

Колішній есер Гончаров, травень 1928 р.,
за матеріалами секретного видання ДІТУ

ПОШИРЮЮТЬСЯ АНТИРАДЯНСЬКІ НАСТРОЇ

З **1928** року терор більшовицького режиму в Україні набуває чітких ознак **злочинів проти людяності**, які мали своїм апогеєм **ГОЛОДОМОР** в Україні.

РИМСЬКИЙ СТАТУТ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

ПРЕАМБУЛА

... найсерйозніші злочини, що викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства, не повинні залишатися безкарними і що їх дієве переслідування повинно бути забезпечене як заходами, що приймаються на національному рівні, так і активізацією міжнародного співробітництва ...

Стаття 6

ГЕНОЦИД

Для цілей даного Статуту "геноцид" означає будь-яке з наступних діянь, що здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку:

- а) вбивство членів такої групи;
- б) спричинення серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи;
- в) навмисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення її;
- г) заходи, розраховані на запобігання дітонародження в середовищі такої групи;
- д) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу.

Стаття 7

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

1. Для цілей даного Статуту "злочин проти людяності" означає будь-яке з наступних діянь, що супроводжується в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, якщо такий напад здійснюється свідомо:

д) ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи, порушуючи основоположні норми міжнародного права;

ж) переслідування будь-якої групи, що ідентифікується, або спільноти з політичних, расових, національних, етнічних, культурних релігійних, гендерних, як це визначається в пункті 3, або інших мотивів, які загально визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-якими діяннями, вказаними в даному пункті, або будь-якими злочинами, що підпадають під юрисдикцію суду;

к) інші нелюдські діяння аналогічного характеру, що полягають у навмисному спричиненні сильних страждань, або серйозних тілесних ушкоджень, або серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю.

2. Для цілей пункту 1:

б) "винищування" включає умисне створення умов життя, зокрема позбавлення доступу до продуктів харчування і ліків, розрахованих на те, аби знищити частину населення...

Стаття 8

ВІЙСЬКОВІ ЗЛОЧИНИ

4) ухвалення вироків і приведення їх у виконання без попереднього судового розгляду, проведеного створеним в установленому порядку судом, що забезпечує дотримання всіх судових гарантій, які за загальним визнанням є обов'язковими.

Рим, 17 липня 1998 року

ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ РОЗКУРКУЛЕННЯ НИЩЕННЯ КРАЩИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

ЗАМОЖНІ ГОСПОДАРИ Є ФУНДАМЕНТОМ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У 1913 р. НА НИХ ПРИПАДАЄ ПОНАД 50% ВАЛОВОГО ЗБОРУ ЗЕРНА В УКРАЇНІ.
РЕЖИМ НАВМИСНО ЛІКВІДУЄ КРАЩІ СЕЛЯНСЬКІ ГОСПОДАРСТВА.

"Куркулі – скільки ворог
Радянської влади... Півціла війна
проти куркулі! Смерть їм!"

В. Лавр, листівка РКП(б) - СРСР, Східна Україна, 1919 р.
Центрально-Український архівний фонд, ф. 1, к. 1, л. 40-41

"... Щоб вигнати куркульство, як
клас, треба зламати у відкритему
бою опір цього класу і позбавити
його виробничих джерел існування і
розвитку."

В. Сталін, Генеральний Секретар ЦК РКП(б) - СРСР, 1927 р.

Лист В. Сталіна до членів бюро ЦК РКП(б) - СРСР, 1927 р.
Центрально-Український архівний фонд, ф. 1, к. 1, л. 40-41

ПРОТИ ЧАСТИНИ СЕЛЯНСТВА,
ЯКА НЕ БАЖАЛА ЙТИ У КОЛГОСПИ,
БУЛА РОЗГОРНУТА НИЩІВНА ПРОПАГАНДА.
В УКРАЇНІ ЇХ ЗНЕВАЖЛИВО
НАЗИВАЮТЬ "КУРКУЛЯМИ".
ПРОЦЕС ЗНИЩЕННЯ НАЙКРАЩИХ СЕЛЯНСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ ОТРИМУЄ НАЗВУ "РОЗКУРКУЛЕННЯ".

ПРАЦЬОВИТИХ, СТАРАННИХ, ДБАЙЛИВИХ, А ТОМУ ЗАМОЖНИХ ГОСПОДАРІВ КОМУНІСТИЧНИЙ РЕЖИМ ЗНИЩУЄ. ЗНАЧНУ ЧАСТИНУ РОЗКУРКУЛЕНИХ ДЕПОРТУЮТЬ НА ПІВНІЧ, УРАЛ І ДО СИБІРУ, ДЕ БАГАТО З ВИВЕЗЕНИХ ГИНУТЬ ... ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ ПРИМУСОВО ВИВОЗЯТЬСЯ БЛИЗЬКО 285 ТИСЯЧ РОЗКУРКУЛЕНИХ СІМЕЙ ЗАГАЛЬНОЮ ЧИСЕЛЬНІСТЮ БЛИЗЬКО 1 000 000 ОСІБ.

На прикладі розкуркуленого сусіда вселяється страх
іншим односельцям.

РЕЖИМ НАВОДИТЬ ЖАХ НА СІЛЬСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Спогади очевидців

"Батьки вимерли в 1933 р. Не приймали мене в дитячий будинок.
Я ходила під хати до 1935 р., а потім мене прийняли у
сільський притул. Хліба просила, давали, щоб ніхто не бачив, бо
я дитина куркуля. Розкуркулили нас, в чому батьки стояв, а тому
він і остався, тому й мене ніхто не хотів взяти. Забрали все в
колгосп: корову, телицю, десятеро овець, батьки вмерли"

Тетяна Марія Олександрівна, 1927 р. н.,
с. Житинка Житомирського району Черкаської області

"ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ" СЛІД ЗМІНИТИ, ЦІНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

(Тетяна) Українська історія, Київський національний університет імені Шевченка, Львів в Харківі, Харків, 2007, - С.188.)

Спогади очевидців:

“Батьки вимерли в 1933 р. Не приймали мене в дитячий будинок. Я ходила попід хати до 1935 р., а потім мене прийняли у сільській приют. Хліба просила, давали, щоб ніхто не бачив, бо я дитина куркуля. Розкуркулили нас, в чому батько стояв, в тому він і остався, тому й мене ніхто не хотів взяти. Забрали все в колгосп: корову, телицю, десятеро овець, батьки вмерли”.

Титарчук Марія Олексіївна, 1927 р.н.,

с. Житники Жашківського району Черкаської області

ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ КОЛЕКТИВІЗАЦІЯ

1929 РОКУ ВЛАДА РОЗГОРТАЄ ТОТАЛЬНУ КОЛЕКТИВІЗАЦІЮ

НИЩИТЬСЯ СПОКОНВІЧНИЙ, ТРАДИЦІЙНИЙ ДЛЯ УКРАЇНИ УКЛАД СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА – ОДНООСІБНЕ ГОСПОДАРСТВО

Кожна селянська сім'я
вимушена віддавати до
колгоспу весь свій рільничий
реманент, коней, корів, овець.

**У СЕЛЯНИНА ЗАБИРАЮТЬ
НАЙДОРОЖЧЕ – БАТЬКІВСЬКУ
ЗЕМЛЮ...**

Постанова ВЦРК та РНК СРСР 7 серпня 1932 р.
закріплює за режимом право повністю
розпоряджатись урожаєм селянина.

**СЕЛЯНИ ВТРАЧАЮТЬ ВЛАСНІСТЬ.
РЕЖИМ ОТРИМУЄ МОЖЛИВІСТЬ ПОВНІСТЮ РЕКВІЗУВАТИ ЗЕРНО**

До кінця 1932 р. колективізується
близько 70% господарств, понад 80%
посівних площ.

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ:

**ПАДІННЯ ВРОЖАЙНОСТІ;
ЗНИЖЕННЯ
ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ;
НЕПОМІРНІСТЬ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬ;
ПОЧАТОК ГОЛОДУ.**

Спогади очевидця

"Я з 1920 року, мені тоді було дванадцять год, то я знаю цей голод... (плаче). Була колективізація, забрали у нас коня і воза, а мати в горшки насипала зерна і насіння, так вони повіяли всі. Забирали, що було... У нас три хлопчики, брати мої, померли, малі були... багато вмерло..."

Оксана Віра Демківна, 1909 р. н.
с. Ситова Миколаївського району Київської області

"ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ" СЛІД ЗМІНИТИ, ЦИНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

(*"Голос і Українська патетика"*, Київський центр Громадянської Листів в Україні. - Київ, 2007. - С. 188.)

Спогади очевидців:

“Я з 1920 року, мені тоді було дванадцятий год, то я знаю цей голод... (плаче). Була колективізація, забрали у нас коня і воза, а мати в горшки насипала зерна і насіння, так вони повиягали все. Забрали, що було... У нас три хлопчики, брати мої, померли, малі були... багато вмерло...”

Олійник Віра Данилівна, 1920 р.н.,

с. Ситняки Макарівського району Київської області

ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ РОЗГОРТАННЯ ТЕРОРУ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

МАСОВИЙ ТЕРОР РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ РЕЖИМОМ ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Першу велику каральну акцію проти української інтелігенції організують у березні 1928 р. Заарештовують близько 450 працівників державних, господарських та культурних установ. Більшість із них засуджують до ув'язнення або висилки з України.

На лаві підсудних опиняються академіки, професори, студенти, вчителі, священники, письменники...

**УСЬОГО РЕЖИМ РЕПРЕСУЄ ДО 30 000 ОСІБ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ**

З 1929 р. терор спрямовується на знищення української еліти. ДПУ штучно вигадусь фіктивні назви організацій націоналістичного спрямування, фабрикуючи по них процеси.

**МЕТА – ЗНИЩЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕЛІТИ, СТВОРЕННЯ
АТМОСФЕРИ ЖАХУ
В УКРАЇНСЬКОМУ
СУСПІЛЬСТВІ.**

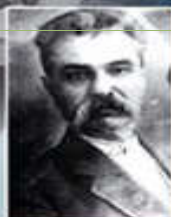
ФІКТИВНО ІСПРОВИМА ДПУ
ПРИНАЛЕЖНОСТЬ ДО
НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

- “Орляки виволочення України”
- “Українського національного центру”
- “Української військової організації”
- “Об'єднання українських націоналістів”
- “Контрреволюційній військово-повстанській організації”
- “Польської організації військової”
- “Орляки української молоді”
- “Всеукраїнського націоналістичного підпілля”

Засуджені на лаві підсудних під час судового процесу в Україні. “Судова зала в Україні”. Берлін, 1930 р.

Людмила С. Бірюкова

ВОНИ БУЛИ ЗНИЩЕНІ, ЯК І ТИСЯЧІ ІНШИХ

Біляшівський М. – етнограф, мистецтвознавець

Бойченко Л. – священик

Бойчук М. – художник

Брасок Г. – письменник

Василецько М. – міністр освіти Української Держави

Вороний М. – письменник

Гершайза Н. – історик

Голубович В. – Голова уряду УНР

Ернст Ф. – мистецтвознавець

Сфрмоз С. – Член Української Центральної ради, віце-президент ВУАН

Зеро М. – письменник

Івченко М. – письменник

Ірчан М. – письменник

Калельгородський П. – письменник

Козубовський Ф. – мистецтвознавець

Курбас О. – режисер, театральний постановник

Кучеренко Д. – луїєн Києво-Печерського монастиря

Липайський В. – інтрополит УАЛЦ

Куліш М. – письменник

Макаренко М. – архіолог, мистецтвознавець

Микитенко І. – письменник

Моценко К. – архітектор

Ніколюський А. – міністр уряду УНР, ілюстратор

Поповський П. – колекціонер

Сідлар В. – художник

Слабченко М. – історик

Таранушенко С. – мистецтвознавець

Філіпович П. – письменник

Хогелан Г. – письменник, композитор

Чекіський В. – Голова уряду УНР

Шнітц Ф. – мистецтвознавець

В. Василецько, міністр освіти Української Держави, 1918 р.

М. Погодаєв, член Української Центральної ради, 1918 р.

“ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ” СЛІД ЗМІНИТИ, ЦИНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

“Голос і Української патріотки”. Християнський центр Гурдинів. Листів з Харкова. – Київ, 2007. – С.108.

ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ НИЩЕННЯ СВЯТИНЬ

1930 РІК СТАЄ РОКОМ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ ЦЕРКОВ Ї АРЕШТІВ СВЯЩЕНИКІВ

ЦЕРКВА Є ОДИН ІЗ МЕХАНІЗМІВ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ПЕРЕДАЧІ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ.
ГЛИБОКА РЕЛІГІЙНІСТЬ – ОСНОВНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ. РЕЖИМ СИЛОЮ ЗНИЩУЄ ДУХОВНІСТЬ НАРОДУ

1930 р. стає роком масового нищення церков та арештів священників. Основний удар спрямовується на Українську автокефальну православну церкву.

У січні 1930 р. УАПЦ на чолі з митрополитом В. Липківським юридично ліквідується режимом.

"Чим більше число представників реакційного духовенства і реакційної буржуазії нам ... вдасться розстріляти, тим краще".

З листа В. Леніна до члена полібюро ЦК РКП (б)
Політбюро ЦК РКП (б) 1929 р.

Свято-Троїцький собор, Київ, до розвалення.

Знаменитий інтер'єр і розкошисті оздоблені стіни собору Свято-Троїцького, Київ, 1929 р.

Руйнування собору Свято-Троїцького в Києві, лютий 1930 р.

Демонстрація в Києві на честь революції 1917 року. Київ, 1929 рік.

Свято-Троїцький собор, Київ, після розвалення.

Вид з вулиці Свято-Троїцького собору в Києві після розвалення. Київ, 1930 р.

Сміття на вулиці після розвалення собору Свято-Троїцького в Києві.

Скандинавська група в Україні. Київ, 1929 рік.

Спогади очевидця

"Була у нашому селі церква... За кілька днів розламали. Розкопали й могили довкола церкви, все золото шукали, та знайшли лише золотий хрестик. Стягли докупі і побіли молотами надмогильні плити, щоб не муляли начальницьких очей. Того чоловіка, що розгортає могили, вже немає. Помер. Усе жалівся перед смертю: "Дурень я був, молодий..." Усе каявся".

Степан Овчаруківський Мачок, 1912 р. н.,
с. Родутичка Олександрійського району Київської області

"ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ" СЛІД ЗМІНИТИ . ЦІНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

(Голос України, Київ, 2007, № 10, с. 108)

Спогади очевидців:

“Була в нашому селі церква... За кілька днів розламали. Розкопали й могили довкола церкви, все золото шукали, та знайшли лише золотий хрестик. Стягли до купи і побили молотами надмогильні плити, щоб не муляли начальницьких очей. Того чоловіка, що розгортав могили, вже немає. Помер. Усе жалівся перед смертю: “Дурень я був, молодий...” Усе кається”

Степан Омелькович Мачак, 1912 р.н.,

с. Розумівка Олександрівського району Кіровоградської області

РАДЯНСЬКА ПРОПАГАНДА

БІЛЬШОВИЦЬКИЙ РЕЖИМ НАСИЛЬНО НАСАДЖУЄ НОВУ КОМУНІСТИЧНУ ІДЕОЛОГІЮ

УКРАЇНЦЯМ ЗАБОРОНЯЮТЬ ВІДЗНАЧАТИ ТРАДИЦІЙНІ УКРАЇНСЬКІ СВЯТА: РІЗДВО, ВЕЛИКДЕНЬ, ТРІЙЦЮ.

РЕЖИМ НАВ'ЯЗУЄ НОВІ СВЯТА: 8 БЕРЕЗНЯ, 1 ТРАВНЯ, 7 ЛИСТОПАДА.

РЕЖИМ ЗНЕВАЖУЄ ДУХОВНІ ЦІННОСТІ НАРОДУ, НАВ'ЯЗУЮЧИ НОВІ, НІГІЛІСТИЧНІ ЦІННОСТІ.

РЕЖИМ РУЙНУЄ ОСНОВУ СУСПІЛЬСТВА – СІМ'Ю.

ТЕРОР СТАЄ ВСЕОСЯЖНИМ. ВІД МАЙНОВОГО
БЕЗПРАВ'Я ДО ЗАБОРОНИ СВЯТ, ЗВИЧАЇВ, СУДЖЕНЬ.

ЯК НАСЛІДОК РОЗВИВАЮТЬСЯ ЗЛОЧИННІСТЬ,
ПРАКТИКА ДОНОСІВ, БЕЗКАРНІСТЬ, НЕВИГЛАСТВО.

НОВІ ЦІННОСТІ –
АНТИМОРАЛЬНІ,
АНТИЛЮДСЬКІ,
АНТИРЕЛІГІЙНІ.

"ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ" СЛІД ЗМІНИТИ, ЦІНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

(Творчі Українська Інформація), Королівський колегіум Градніце, Листів в Карлівка - Карлів, 2007. - С.194.)

РЕАКЦІЯ РЕЖИМУ

БІЛЬШОВИЦЬКИЙ РЕЖИМ АКТИВІЗУЄ НАСТУП НА УКРАЇНУ

"Всю округу розбито на оперативні ділянки; кожному оперативному сектору придано збройні загони комуністів і військові кінні групи ДПУ. Відданий наказ про рішуче придушення виступів. Я також залізаюсь для оперативного керівництва".

Голова ДПУ УСРР В. Баллицький, 16 березня 1930 р.

Коллективизація і соціалістичний етап на Україні (Листопад 1929 - Березень 1930 рр.) - Вінниця, 1997. - С. 213-214.

"Селяни приймає нову тактику... Він хоче згноїти зерно, щоб задумати радянській уряд кістлявоє руком голоду. Але ворог прорахувався. Ми покажемо йому, що таке голод. Ви мусяте зібрати все до останнього зернини..."

Генеральний Секретар ЦК КПСР С. Косор.

25/10 1930 р.

ЦК КПСР - В. 12 - Стр. 209 - 7.10 - Арх. 102

"Вчора приїхав до Тульчинської округи. Вся округа охоплена хвилюваннями і повстаннями. З 17 районів округи вражені 15 районів. На сьогоднішній день хвилювання відбуваються у 153 селах. Цілком вигнано радянську владу з 50 сіл. У деяких селах збройні виступи. Вископані окопи навколо сіл, що зайняті озброєними, які не пускають в село. В окремих селах співають "Ще не вмерла Україна" й високдаються гасла "Геть Радянську владу! Хай живе самостійна Україна!"

Голова ДПУ УСРР В. Баллицький, 6 березня 1930 р.

Коллективизація і соціалістичний етап на Україні (Листопад 1929 - Березень 1930 рр.) - Вінниця, 1997. - С. 213-214.

ВСЯ УКРАЇНА ОХОПЛЕНА АНТИРАДЯНСЬКИМИ ПОВСТАННЯМИ

ЕКОНОМІЧНИЙ ТЕРОР РЕЖИМУ

ДЛЯ ВИЛУЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬСТВА СТВОРЮЮТЬСЯ СПЕЦІАЛЬНІ ЗАГОНИ З АКТИВІСТІВ – “БУКСИРНІ БРИГАДИ”

“Ви повинні підготувати і розгорнути роботу, щоб цілком виконати план хлібозаготівлі, різьба перебором кол і всілякі демобілізаційні, а часто капітуляційні, правопорушницькі заходи щодо хлібозаготівлі...”

І. Каганович, 8 січня 1932 р.

ТЕЛЕГРАМА В. МОЛОТОВА ДО Й. СТАЛІНА ПРО ЗАХОДИ З ВИКОНАННЯ ПЛАНУ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ В УКРАЇНІ.

30 жовтня 1932 р.

“5) Вважаю необхідним поспішити в Москву 50 - 70 товаришів з нагрітими досвідом, як керівників глибоко-осередкованих, на місцях для роботи над хлібозаготівлями. Треба як можна скоріше взяти демобілізаційні заходи...”

В. Молотов

Телеграма 1932 - 1933 року в редакцію “Правди”

“БУКСИРНІ БРИГАДИ” СКЛАДАЮТЬСЯ З УПОВНОВАЖЕНИХ НАРОДНОГО КОМІСАРІАТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, ВІДРЯДЖЕНИХ ПАРТІЙНИМИ ОРГАНАМИ, ТА МІСЦЕВИХ АКТИВІСТІВ. ЦІ БРИГАДИ ПРОВОДЯТЬ РОЗШУК, РЕКВІЗУЮТЬ У СЕЛЯНИНА ОСТАННІ ПРОДУКТИ, ЗАБИРАЮЧИ ВСЕ ДО ОСТАНЬОЇ КРИХТИ.

Накладання нерéalно-непосильних об'ємів обов'язкового хлібопостачання. Їхнє фактичне невиконання використовується режимом як привід для економічного терору.

“... Бригада водить сондіє хатами і бере, що в кого може, і де ділає - мовіломо. Є випадки, що забирають хліб, скільки є, а як не дає в хату, то арештують і забирають все майно. Не дає, то на й поб'ють, або не пускають до хати, що вони дивні б'ють. Давно й з'явив хліба, то бригада має “жирна в колгоспу”, а то беруть в огорієві колгоспу, отрим і все”.

Кореспондент газети “Правда” в Україні
Дієвий вимір: Січень 1932 р.

ТЕЛЕГРАМА ЦК ВКП(б) ДО ЦК КП(б)У З ОГОВОРЕННЯ ПОСТАНОВИ ЦК ВКП(б) ПРО ДОБРОВІЛЬНЕ ЗДАВАННЯ ДЕРЖАВІ КОЛГОСОДАМ, КІЛГОСОСІВНИКАМ ТА СІНОСІВНИКАМ РАКТИВІ ПРОВІСОВОГО ХЛІБА.

1 січня 1933 р.

“5) по відношенню до колгоспників, колгоспів та сіносівників, котрі продовжують зривати розроблений на сесії від об'єкту хліб, будуть застосовані найсуровіші міри покарання, передбачені постановою ЦК в РКК СРСР від 7 січня 1932 р...”

Секретар ЦК ВКП(б) В. Смирнов

У ЖОВТНІ 1932 р. В УКРАЇНУ ВІДРЯДЖАЮТЬ НАДЗВИЧАЙНУ ЗАГОТІВЕЛЬНУ КОМІСІЮ НА ЧОЛІ З ГОЛОВОЮ РКК СРСР В. МОЛОТОВИМ. У РЕЗУЛЬТАТІ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЕЛЯНИ БУЛИ ПОВНІСТЮ ПОЗБАВЛЕНІ ХЛІБА, ХЛІБОЗАГОТІВЛЯМИ НА ПІВНІЧНОМУ КАВКАЗІ (ЗОКРЕМА В ЗАСЕЛЕНІЙ УКРАЇНЦЯМИ КУБАНІ) КЕРУЄ Л. КАГАНОВИЧ.

1932 р. Україні доводяться нові, нерéalні до виконання плани хлібозаготівлі. 6 липня відбувається конференція КП(б)У, на якій розглядається лише одне питання – майбутні хлібозаготівлі. Присутні на ній найближчі соратники Й. Сталіна В. Молотов і Л. Каганович безапеляційно наполягають на безумовному виконанні плану хлібозаготівлі.

Спогади очевидців

“Від влади спасу не було ніякого. Прислали у кожне село уповноваженого з району, а він уже підбирав собі тут таку начебто бригаду, чи що і починав виканку. ... Він був при нагані: міг кого хочеш і коли хочеш застрелити. А помагали йому хто? Ну, значить, у його бригаду ішов хто? Якщо в нас, то це всілякі дурочки, п'янички й ледарі. Їм було, виканувати – як дурному з гори котиться. Забирало все, що найдуть. У кожного такі, значить, залізні щупи, і оце скрізь тими щупами штрикають: і в сіно, і в пш., і в грубу, і в долівку, і в стіни”.

Антон Чабанюк,
світ. Кукурузні Зaporізького району Зaporізької області

“ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ” СЛІД ЗМІНИТИ, ЦІНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

“Глобл і Українська питання”, Корреспондентський консул Градоульє, Листа в Харків. - Харків, 2003. - С. 198.

Спогади очевидців:

“Від влади спасу не було ніякого. Прислали у кожне село уповноваженого з району, а він уже підбирав собі тут таку начебто бригаду, чи що і починав викачку. ... Він був при нагані: міг кого хочеш і коли хочеш застрелити. А помагали йому хто? Ну, значить, у його бригаду ішов хто? Якщо в нас, то це всякі дурачки, п’янички й ледарі. Їм було, викачувати — як дурному з гори котиться. Забирали все, що найдуть. У кожного такі, значить, залізні щупи, і оце скрізь тими щупами штрикають: і в сіно, і в піч, і в грубу, і в долівку, і в стіни”.

Антон Чабаненко,

с.м. Кушугумі Запорізького району Запорізької області

ГОЛОД 1931 – 1932 рр.

УКРАЇНА НА МЕЖІ КАТАСТРОФИ

ГОЛОД ЛАМАЄ ЛЮДИНУ ЯК ОСОБИСТІТЬ, В ОРГАНІЗМІ ВІДБУВАЮТЬСЯ ФІЗІОЛОГІЧНІ І ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІНИ, ДЕФОРМУЄТЬСЯ ЕМОЦІЙНА СФЕРА, СПОТВОРЮЄТЬСЯ МОРАЛЬ

1 листопада 1931 р.

Дорогі мамі провідирі!

Ми, учні Печерської школи Брестського району, просимо у Вас допомоги, бо ми пропадаємо з голоду. Нам треба вчителів, а ми з голоду не можемо по світі ходити. Індивідуальні і колективні – всі помирають з голоду, бо працювати ми не можемо, а хліб дають тільки тим, хто має трудові книжки. Скоро наближається Христові свята, мам треба радити, а у нас з голоду в очак поховало, а хвилює болить від того сміття, яке ми зараз їмо, бо у нас забрали не тільки хліб до зерна, а і картоплю, квасолю і все, що можна їсти. З картоплі роблять горілку, а ми їсти не можемо. За однієї та вухти ми вже вмираємо, а просимо не губити нас голодом. Ми накламося, що Радянська влада не дасть нам загинути і не буде годувати кудиш замість хліба, як годували немик батюшки шпі. Ми віримо, що Радянська влада нам допоможе і спасе нас від голодної смерті. Просить учні Мельгота, Сіроха, Москален, Баран, Майдич, Пилипенко, Антоновича, Вісоки та ін.

ЛИСТ ДО Й.В.СТАЛІНА КОМСОМОЛЬЦЯ ПАСТУШЕНКА З С.ПОЛОНИСТЕ БАВАНЬСЬКОГО Р-НУ НА ВИННИЧЧИНІ

10 жовтня 1932 р.

Добрий день, шановний секретар ВКП(б), товариш Сталін!

... Ось таке вислужайте, тов. Сталін! Село має 317 дворів, колективізоване на 100 %. А що тут, думайте, радянська влада? Ні, не радянська, а честолюбивий сирій Пригадайте пам'ятку, 6 днів робі сакам, а 7-й – неділя, в яку не можна робити, бо свято. Так і на солі, можна робити в артелі. Холо дому нічого, крик будівель, а ти подаєш із дому дай за те, що робим в колгоспі, самообладання віддай, пошку підписався в колгоспі на 40 крб. – віддай із дому. Третій рік в колгоспі успішнішою все, та не й хлібозаготівлю дай за ту землю, що дади у колгоспі [за] 3 роки. Не їди до колгоспу за хлібом, бо ми й самі хліб їдимо 45 а і 3 дес. поля, жу і пай у кооперації 28 крб., а само і будівництво теж до 15 крб. азад в дому, а [за] продукції за три роки – колгосп тримай, очак життя. Діти кажуть "хліба, хліба". Не думайте, шановний керівник, що не робим люди (і відаро), але [був] недорід, який до уваги нікого не бере. Прошлий рік урожай був середній і то ледве прожило населення і план був 38 тис. пуд., а зараз 57 тис. пуд. .... Бригада 86 осіб ходить 3 місяці, і нічого не зробить, день у день ходять під кошку наву. Від початку кампалі уже перекарпали разів 60 кошку наву. Забрали до фунта всі городи [культури], в колгоспі, в колгоспників [залишки] на думу 2 пуди картоплі, а все до фунта – в заготики. Нічого передбачаю на весняний посів, наслідки кі фунта [землі], ніколи культури – ні картоплі, ні фасолі, ні ячмі, ні чечевичі, ні горошку, ні гречки, ні проса, ні чечевичі, ні ячмі, ні сої – все до фунта. І буряки, і капусту казанку забрали, і надбавлять курей. ... Ось таке, товаришу Сталін. Трудодень обійшовся 37 коп., [а] пара чодів – 34 крб. пара червонка – 26-22 крб., костки – 80 [крб.], який був 25 [крб.] прошлий рік. Ви розумієте, що і лавка папірос 35 коп. розкурочили. Отак, тов. Сталін, ось день на одну лару чодів, урівняли, додали алуду рад. ... Не заготіли активісти, то й зробить, а нас не при чому. Сільраду забрали, але й колгосп члена забрали, всі мові й мові чужі люди, не вибрали і та в кооперації, і все.

З листівачки І.К. Давидовича, с. Полонисте Полтавської області 23 листопада 1932 р.

Слогади очевидця

"Ах! Страшно, страшно на тортурах вмирати!!! Тортури – це є страшний голод, зроблений штучно за допомогою відбирання хліба і всіх сортів овочів. Голод від природи викликає те, що крушить, скорботу в серцях людей, веде до милосердя, до добрих справ на користь ближнього, щоб догодити Сометству. А голод штучний викликає в людях злість, нещадність, жордність, недовір'я, хитрість, обман і багато іншого поганого.

Коллективна, інтегрована література членів Центр РЕСП. Пастушенко, Давидов, членів Центр в архіві Бабанського району УРСР. Полонисте, секретар секретаря ВКП(б)

"ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ" СЛІД ЗМІНИТИ, ЦІНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

Спогади очевидців:

“Ах! Страшно, страшно на тортурях вмирати!!! Тортири – це є страшний голод, зроблений штучно за допомогою відбирання хліба і всіх сортів овочів. Голод від природи викликає те, що крушить, скорботу в серцях людей, веде до милосердя, до добрих справ на користь ближнього, щоб догодити божеству. А голод штучний викликає в людях злість, ненависть, жадність, недовір'я, хитрість, обман і багато іншого поганого...”

*З листа вчителя І. К. Лашкевича,
с. Мачухи Полтавського району. 23 лютого 1932 р.*

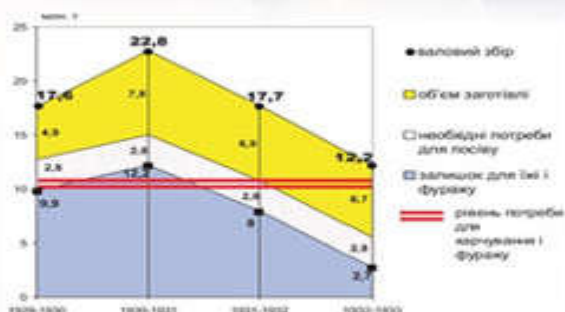

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ КОМУНІСТИЧНОГО РЕЖИМУ

ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ ЗРУЙНОВАНО

ПАДІННЯ ВРОЖАЙНОСТІ ЗНИЖЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ НЕПОМІРНІ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ ГОЛОД

**Динаміка збору, заготівлі та потреб зерна
в Українській СРР у 1929 – 1933 рр.**

НА СХЕМІ чорними кружечками подані об'єми валових зборів зерна в Україні. Подвійна червона лінія позначає необхідний рівень потреб зерна для харчування і фуражу.

Неефективна система колгоспного господарювання призвела до зменшення валового збору врожаю. У 1932 році порівняно з 1930 роком було зібрано на 10,6 млн. т. зерна менше. Однак обсяг державних хлібозаготівель зменшився лише на 1,1 млн. т.

Вже у 1931 році обсяги зерна, що залишались у селян після хлібозаготівель не забезпечували необхідних потреб. В Україні почався голод.

У 1932 році, при сталому насіннєвому фонді (2,8 млн. т.), в українському селі замість потрібних для харчування і фуражу 11 – 12 млн. т. було залишено лише 2,7 млн. т. зерна. Це неминуче вело до голодної катастрофи.

ТЕРОР РЕЖИМУ

МЕТА: ЗНИЩИТИ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА

МЕХАНІЗМОМ ВИКОНАННЯ ХЛІБОЗАГОТІВЕЛЬНИХ ПЛАНІВ СТАЄ ТОТАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕРОР. БІЛЬШОВИЦЬКИЙ РЕЖИМ ВИЛУЧАЄ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ ВСІ ПРОДОВОЛЬЧІ ЗАПАСИ, ЗНИЩУЮЧИ УКРАЇНЦІВ ФІЗИЧНО

ПІД ПРИВОДОМ УХИЛЕННЯ СЕЛЯН ВІД ХЛІБОЗДАЧІ РЕЖИМ ПРОВІДИВ МАСОВІ АРЕШТИ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

ПОСТАНОВА ПОЛІТБЮРО ЦК КП(б)У

18 листопада 1932 р.

1) Доручити чл. Урядову комісії в ч. Косіором розробити до 23 листопада спеціальний оперативний план ліквідації останніх кукульських і петлюрівських контрреволюційних гнізд, масової роботи в Білоцерківському, в групі Уманьщини і Білоцерківщини райони, а також в групі районів довкола міст Борзна і Млиш (Чернігівська область).

2) Одночасно має бути посилена робота ДПУ України по знеченню в містах ідеологія і організація кукульського саботажу і зриву економічних державних заводів, виключення організмів ДПУ.

3) Завданням ДПУ провести виключення і засудження найбільш злочинних реакціоністів і буржуазерів колгоспів, що проявлять виконання плану хлібоздачі і організаційно розв'язання колгоспного хліба. Опором цієї операції до 200 чоловік, сконцентрувавши удар на найбільш важливих для успіху хлібозаготівель районів і колгоспів.

4) Вся робота ДПУ по ліквідації контрреволюційних гнізд і розгону кукульських груп, які активно проявлять боротьбу проти хлібоздачі, повинна проводитися у пов'язанні з відповідною організаційно-політичною роботою партійних організацій в селі...

Лист голови ДПУ УСРР С. Феденка до генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора, 22 листопада 1932 р.

ЦД державного архіву ДПУ УСРР "Про виконання і виконання виконання". Станом 1932 р.

ТЕЛЕГРАМА В. МОЛОТОВА, В. ЧУВАКЕ, В. СТРОГАНОВА, М. КАЛМАНОВИЧА ДО Я. СТАЛІНА ПРО НАДАННЯ ПРАВА СПЕЦКОМІСІІ ЦК КП(б)У ПІД ЧАС ХЛІБОЗАГОТІВЛІ ПРИЙМАТИ ОСТАТОЧНЕ РІШЕННЯ ПРО ВИСІД МІРУ ПОКАРАННЯ.

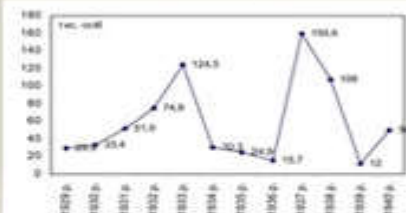
21 листопада 1932 р.

Пропонуємо надати ЦК КП(б) в особі спецкомісії (Косіор, Феденко, Касельов з ЦК) на період хлібозаготівель остаточне вирішення питань про висіди до висіди міри покарання в т.ч., щоб ЦК КП(б)У раз в декаду звітував про свої рішення по цих справах перед ЦК ВКП(б).

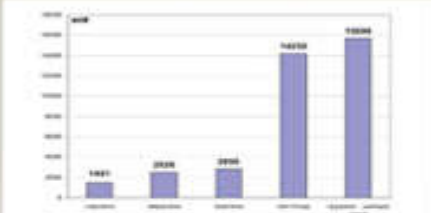
Міжовий, Чубак, Стржанова, Калманович

22 Листопада Політбюро ЦК ВКП(б) Ухвалило відповідну постанову

АРЕШТИ В УКРАЇНІ 1929-1940 рр.

КІЛЬКІСТЬ АРЕШТІВ У СПРАВАХ ХЛІБОЗАГОТІВЛІ СЕРПЕНЬ 1932 – СІЧЕНЬ 1933 рр.

Спогади очевидців

"Тут вийшов указ про виконання хлібопоставок. – „А де брати зерно?“ – „Вимітай червоною мітлою!“ Тоді „активісти“ почали все забирати у селян. Приїхала на двох санях „червона мітла“ – здорові хріпки „активісти“, з похмілля морди червоні. Один з „активістів“ знайшов у коморі торбинку борошна, другий з-під прилічка дістав макітру з крупкою. Третій стегнув горщик з печі, посміхнувся і вилив недоваарений борщ на доліску. У льоху забрали картоплю, буряк, погрузили їх на сани й повезли до правління колгоспу разом з торбинкою борошна та макітрою крупки... Комуністи „активісти“ довели село до голоду. Люди почали мерти..."

Левко Григорович Войничук, 1920 р. н., м. Калінінське.

"ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ" СЛІД ЗМІНИТИ, ЦИНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

Спогади очевидців:

“Тут вийшов указ про виконання хлібопоставок. – “А де брати зерно?” – “Вимітай червоною мітлю”. Тоді “активісти” почали все забирати у селян. Приїхала на двох санях “червона мітла” – здорові кріпкі “активісти”, з похмілля морди червоні. Один з “активістів” знайшов у коморі торбинку борошна, другий з-під припічка дістав макітру з крупою. Третій стягнув горщики з печі, посміхнувся і вилив недоварений борщ на долівку. У льоху забрали картоплю, буряк, погрузили їх на сани й повезли до правління колгоспу разом з торбинкою борошна та макітрою крупи... Комуністи “активісти” довели село до голоду. Люди почали мерти...”.

Павло Григорович Войціцький, 1920 р.н.,

м. Кам'янське

Спогади очевидців:

“Комунари вичищали все до зернини. Шукали по хлівах, коморах, штрикали вилами землю, щоб перевірити, чи не заховано там щось із продуктів. Пам’ятаю про горезвісний закон “п’яти колосків”. За колоски баба Купчиха (їй тоді було 37) отримала п’ять років тюремного ув’язнення. А в неї – п’ятеро дітей, і їх треба було годувати”.

Козленко Ольга Василівна,

с. Крушники Малинського району Житомирської області

ОРГАНІЗАЦІЯ ГЕНОЦИДУ

З ОСЕНІ 1932 РОКУ ДІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ НАБУВАЮТЬ ЧІТКИХ ОЗНАК ГЕНОЦИДУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Вони кваліфікуються як геноцид, відповідно до II статті Конвенції з попередження і покарання злочину геноциду, ухваленої Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1948 р.

Із Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього 9 грудня 1948 року

Стаття I

Договірні Сторони підтверджують, що геноцид незалежно від того, чи здійснюється він у мирний або у воєнний час, є злочином, який порушує норми міжнародного права і проти якого вони зобов'язуються вживати заходи запобігання і карати за його здійснення.

Стаття II

У даній Конвенції під геноцидом маються на увазі наступні дії, що здійснюються з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку:

- а) вбивство членів такої групи;
- б) спричинення серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи;
- в) навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, які розраховані на цілковите або часткове фізичне знищення її;
- г) заходи, розраховані на запобігання дітородінню в середовищі такої групи;
- д) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу.

Стаття III

Карні наступні діяння:

- а) геноцид;
- б) змова з метою здійснення геноциду;
- в) пряме і публічне підбурювання до здійснення геноциду;
- г) замах на здійснення геноциду;
- д) співучасть в геноциді.

Стаття IV

Особи, які здійснюють геноцид або які-небудь інші з перерахованих у статті III діянь, підлягають покаранню, незалежно від того, чи є вони відповідальними за конституцією правителями, посадовими або приватними особами.

Відповідність дій влади в УСРР Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього

Вилучення всіх продовольчих запасів

- Постанова Політбюро ЦК КП(б)У "Про заходи по посиленню хлібозаготівель" від 18 листопада 1932 р.;
- Постанова ЦВК та РНК УСРР "Про заходи по посиленню хлібозаготівель" від 20 листопада 1932 р.;
- Лист ЦК(б)У про обов'язкове вивезення всіх наявних колгоспних фондів, у тому числі насіннєвого, в рахунок виконання плану хлібозаготівель від 24 грудня 1932 р.

Ізоляція сіл шляхом введення режиму "чорних дощок"

- Постанова бюро Північнокавказького крайкому ВКП(б) "Про хід хлібозаготівель і сівки по районах Кубані" від 4 листопада 1932 р.;
- Постанова Раднаркому УСРР і ЦК КП(б)У "Про занесення на чорну дошку сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі" від 6 грудня 1932 р.;
- Рішення бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У "Про занесення на чорну дошку колгоспів, які злісно не виконують державного плану хлібозаготівель" від 23 грудня 1932 р.

Заборона виїзду за межі України

- Директива ЦК ВКП(б) та РНК СРСР "Про запобігання масового виїзду селян" від 22 січня 1933 р.

Заборона інформації

- Постанова ЦК ВКП(б) "Про поїздки по СРСР іноземних кореспондентів" від 23 лютого 1933 р.

Заборона зовнішньої допомоги

Експорт хліба

МАСОВИЙ ТЕРОР РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ РЕЖИМОМ ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Першу велику каральну акцію проти української інтелігенції організують у березні 1928 р. Заарештовують близько 450 працівників державних, господарських та культурних установ. Більшість із них засуджують до ув'язнення або висилки з України.

**На лаві підсудних опиняються академіки, професори,
студенти, вчителі, священники, письменники...**

**УСЬОГО РЕЖИМ РЕПРЕСУЄ ДО 30 000 ОСІБ
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ**

З 1929 р. терор спрямовується на знищення української еліти. ДПУ штучно вигадує фіктивні назви організацій націоналістичного спрямування, фабруючи по них процеси.

**МЕТА – ЗНИЩЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕЛІТИ, СТВОРЕННЯ
АТМОСФЕРИ ЖАХУ
В УКРАЇНСЬКОМУ
СУСПІЛЬСТВІ.**

ФІКТИВНО ІНСПІРОВАНА ДПУ
ПРИНАЛЕЖНІСТЬ ДО
НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

"СПІЛКИ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ"

"УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЦЕНТРУ"

"УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ"

"ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ
НАЦІОНАЛІСТІВ"

"КОНТРРЕВОЛЮЦІЙНІЙ ВІЙСЬКОВО-
ПОВСТАНСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ"

"ПОЛЬСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВИЙ"

"СПІЛКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ"

"ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ"

Звинувачені на лаві підсудних під час судового процесу у справі "Спілки визволення України", Харків, 1930 р.

На перших допитах заарештовані заперечують свою причетність до будь-яких організацій, але після використання тортур (т. зв. "спеціальних засобів") визнають усе, що було потрібне ДПУ. Так, Сергій Єфремов на допиті 25 липня 1929 року заперечує існування СВУ, а вже 10 вересня того ж року визнає, що "керував" нею.

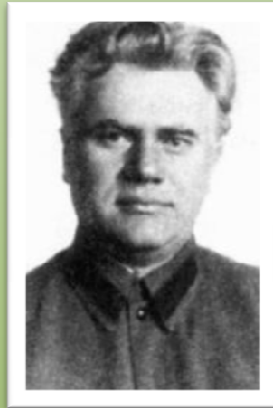
Академік С. Єфремов

ІНІЦІАТОРИ ГОЛОДОМОРУ 1932-1933 РОКІВ - ГЕНОЦИДУ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Йосип Сталін

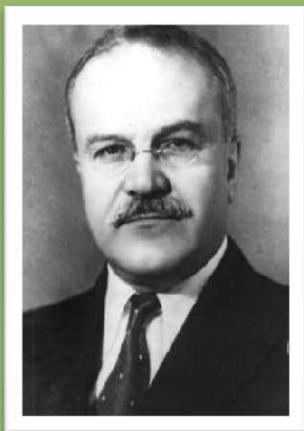
*Всеволод
Балицький*

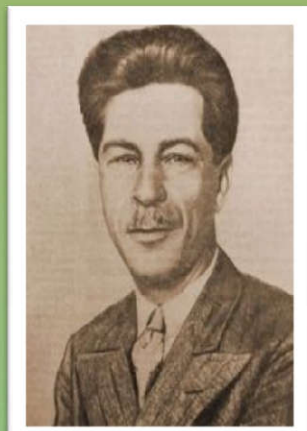
*Мендель
Хатаєвич*

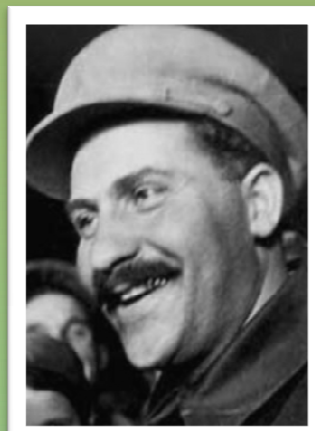
Влас Чубар

*В'ячеслав
Молотов*

*Павло
Постишев*

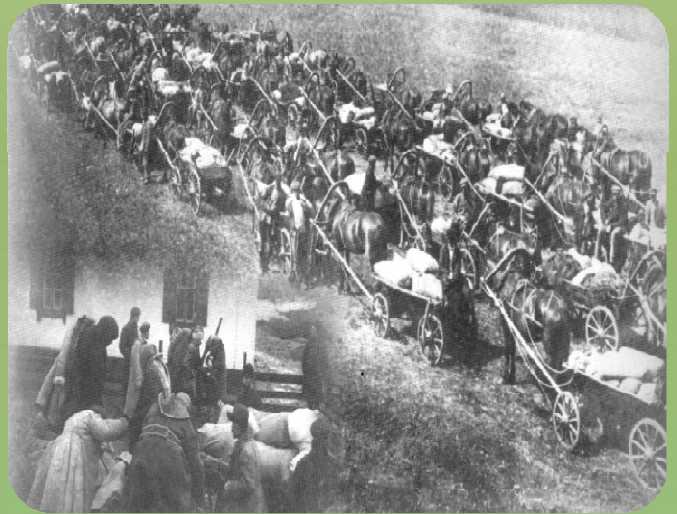
*Лазар
Каганович*

*Станіслав
Косіор*

Голод знищує націю

Постановою від 20 листопада 1932 р. влада запроваджує натуральні штрафи - вилучення продовольства та худоби у господарствах, що “заборгували” хліб державі за хлібозаготівлями. Для влади це підстава до вилучення всього продовольства у селянських господарствах.

Спогади очевидців:

“1933 рік страшно згадувати. Весь час хотілося їсти. А не було нічого... Забрали все до зернинки, до крихточки, до лушпиночки.”

*Янкова Олена Дмитрівна, 1926 р.н.,
с. Гунча Гайсинського району Вінницької області*

Режим “чорних дощок”

Сільське населення України приречене на вимирання.

Господарства, занесені на “чорні дошки”, оточуються збройними загонами. Вивозяться усі продовольчі та насіннєві запаси. Забороняється торгівля та ввезення будь-яких товарів. Занесення населеного пункту або території на “чорні дошки” ставало рівнозначним смертному вирoku їх жителям.

Спогади очевидців:

“Картина була страшною: запустілі села були мертві, не видно було ні працюючих людей, ні собак, ні худоби, навіть кішок не було видно. Як під час чуми... Виснажені, знесилені, опухлі люди мовчки сиділи по хатах, чекаючи на смерть...”

Чалий Григорій Якович, 1918 р.н.,

с. Безруки Дергачівського району Харківської області

ГОЛОД В УКРАЇНІ В 1932 – 1933 РОКАХ НЕ БУВ СПРИЧИНЕНИЙ НЕВРОЖАЄМ ЧИ ЗАСУХОЮ

ХЛІБ В УКРАЇНІ БУВ.

Радянський уряд масово продає збіжжя та інші сільськогосподарські культури за кордон.

В Україні на повну потужність працюють спиртзаводи, які переробляють дорогоцінний хліб на горілку.

Вона також іде на експорт.

З УКРАЇНИ ЗА КОРДОН ЕКСПОРТУЮТЬ У 1932 р. – 1,72 млн. т. У 1933 р. – 1,68 млн. т. ЗЕРНА

З МЕТОЮ ОДЕРЖАННЯ КОШТІВ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІТИКИ МІЛІТАРИЗАЦІЇ

ВПРОВАДЖУЄТЬСЯ ЕКСПОРТ ХЛІБА.

ВІН МАВ ІЛЮСТРУВАТИ ЗОВНІШНЬОМУ СВІТУ МІЦЬ ДЕРЖАВИ ТА ВІДСУТНІСТЬ ГОЛОДУ.

Плаваючий елеватор № 19. Херсонський порт. Вересень 1933 р.

Червоний обоз з хлібом на пристанційному приймальному пункті. Гадяч. 1930 р.

Відправлення ешелону з хлібом. Дніпропетровськ. 1932 р.

Телеграма В. Чубаря про виконання завдань з експорту хліба.
Грудень 1932 р.

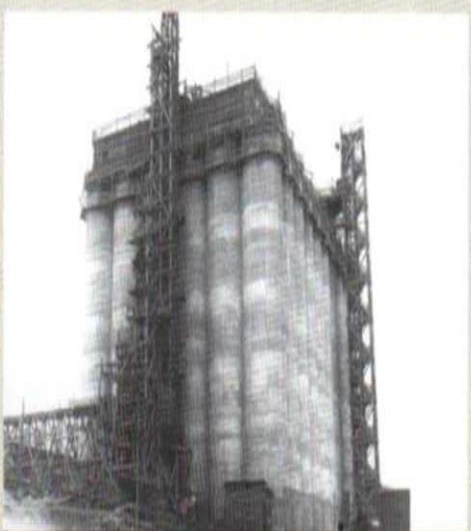
Експортуючи зернові культури за межі СРСР, режим відмовляється від зовнішньої допомоги, блокуючи на західних кордонах гуманітарну допомогу. Офіційно в країні відсутній голод.

ПОСТАНОВА РНК СРСР
ПРО ВИПУСК ПШЕНИЧНОЇ ГОРІЛКИ
У ІV КВАРТАЛІ 1932 Р.

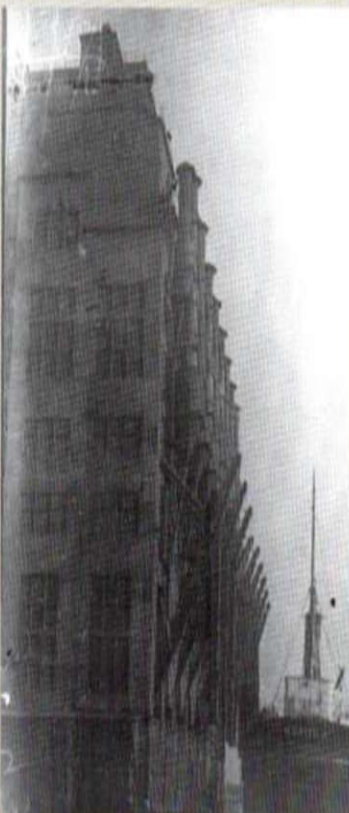
12 листопада 1932 р.

Дозволити Наркомпостач Союзу РСР (Головспирту) протягом 4-го кварталу випускати на ринок виключно пшеничну горілку.

Заступник голови РНК СРСР В. Куйбишев
Заст. керівника справами РНК СРСР І. Межлаук

Загальний вигляд будівництва великого елеватора. Херсон. 1932-1933 рр.

Завантаження корабля біля зернового елеватора.
Миколаївський порт. 1931 р.

Спогади очевидців:

“Працюєш на добу 12-15 годин по відвантажуванню зернозбіжжя “Авто-союзтранса” – і теж голодний, жити неможливо. ... А чому ж голод не всім і чому ми не всі рідні сини України? За що бились? За хліб, за волю. А що одержали? Голод і смерть”.

*Із листа робітника-вантажника С. Торгала.
Одеська область, 1932 р.*

ДІТИ – ЖЕРТВИ ГЕНОЦИДУ

ЖЕРТВАМИ ГОЛОДОМОРУ Є БЕЗНЕВИННІ ДІТИ

Смертність серед дітей становить понад 50 % від усіх померлих з голоду. За неповними даними, кількість учнів у початкових, неповних середніх і професійних школах, а також дітей у дошкільних закладах за три голодних роки зменшилась на 1 071 000 осіб. Лише на Київщині наприкінці травня 1933 р. зафіксовано близько 333 000 бездомних дітей.

Дітям малого віку дають нові прізвища.

Старшим дітям насаджують думки про те, що їхні батьки злочинці, куркулі, націоналісти, петлюрівці, що від них слід **ВІДМОВИТИСЯ**.

У кожному селі й містечку організуються дитячі будинки. До них привозять бездомних дітей. Це діти голодуючих, розстріляних, вивезених у Сибір батьків.

ВИТЯГ

ІЗ ДОПОВІДНОЇ ЗАПИСКИ ЕКСПЕРТА З СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ПРИ ПОСОЛЬСТВІ НІМЕЧЧИНИ В СРСР ОТТО ВІЛЛЕРА, НАДІСЛАНІЙ ДО ІМПЕРСЬКОГО МІНІСТЕРСТВА ПРОДОВОЛЬСТВА ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.

18 вересня 1933 р.

"... населення в голодних областях через пережиті злидні отримало у більшості тяжкі пошкодження здоров'я. Це є дійсний наслідок для дітей, значна частина яких помалічена від голоду, не має більше шансів, щоб розвинути до нормальної людини".

Голодомор 1932-1933 років в Україні. Документи і матеріали. - К., 2007. - С. 280.

ВИТЯГ

ІЗ ДОПОВІДНОЇ ЗАПИСКИ "ГОЛОД І УКРАЇНЬСЬКА СИТУАЦІЯ" КОНСУЛА ІТАЛІЇ В ХАРКОВІ ДО МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ІТАЛІЇ.

31 травня 1933 р.

"... Лише тиждень тому було організовано службу для вилучення бездомних дітей. Крім селян, які стінаються до міста, оскільки на селі немає жодної можливості вижити, тут знаходяться також діти, привезені і залишені батьками, які потім повертаються в села померати. Вони сподіваються, що в місті хтось візьме опіку над їхніми дітьми. До останнього часу ці діти лежали, плачучи, підлізши будинками на тротуарах...".

Харківський консул Траваніго.

Голодомор 1932-1933 років в Україні. Документи і матеріали. - К., 2007. - С. 280 - 281.

Група дітей та вчителів дитячого дошкільного закладу. Дніпропетровськ, 1933 р.

Велика кількість дітей в дитячому дошкільному закладі на околицях Дніпропетровська, 1933 р.

Спогади очевидців

"А тим часом, діти від поганого харчування виснажені донеозмоги, деякі дошкільники лежать від слабкості в ліжку. Лікарі прописують посилене харчування, тепло, повітря і дали свій висновок, що немає жодної нормальної здорової дитини. У всіх без виключення гостре недокрів'я, золотушне, гнійне запалення вух, [інші] хвороби. Риб'ячого жиру, прописаного лікарем, в Пирятині всю зиму взагалі немає".

З доповідної записки керівника дитячого закладу. М. Гайдар, 1933 р.

"ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ" СЛІД ЗМІНИТИ, ЦІНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

(Гайдар) Українська правда, Харківський консул Траваніго, Листа з Харкова - Харків, 2007. - С. 188.

Спогади очевидців:

“А тим часом, діти від поганого харчування виснажені донезмоги, деякі дошкільники лежать від слабкості в ліжку. Лікарі прописують посилене харчування, тепло, повітря і дали свій висновок, що немає жодної нормальної здорової дитини. У всіх без виключення гостре недокрів'я, золотушне, гнійне запалення вух, [інші] хвороби. Риб'ячого жиру, прописаного лікарем, в Пирятині всю зиму взагалі немає”.

*З доповідної записки завідувачої дитбудинком.
м. Пирятин, 1932 р.*

ФІЗИЧНІ ВТРАТИ УКРАЇНИ ВІД ГОЛОДОМОРУ

СУКУПНІ ВТРАТИ ВІД ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 рр. СКЛАДАЮТЬ 10,5 МІЛЬЙОНА ОСІБ

**У РЕЗУЛЬТАТІ ПІДВИЩЕНОЇ СМЕРТНОСТІ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ 1932–1933 рр. ЗАГИНУЛО 3,4 МІЛЬЙОНА ОСІБ;
ЧЕРЕЗ ЗНИЖЕННЯ НАРОДЖУВАНОСТІ – 1,1 МІЛЬЙОНА ОСІБ;
КУМУЛЯТИВНІ ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ СКЛАДАЮТЬ – 6,0 МІЛЬЙОНІВ ОСІБ.**

За даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, 2009 р.

ЗА Р. КОНКВЕСТОМ ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ УКРАЇНИ В 1930–1937 рр. СТАНОВИЛИ 5 МІЛЬЙОНІВ ОСІБ.

ЗА С. МАКСУДОВИМ У ПЕРІОД КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ПРЯМІ ВТРАТИ КРАЇНИ ВІД ГОЛОДУ НЕ МОГЛИ БУТИ МЕНШИМИ НІЖ 3 МІЛЬЙОНИ І БІЛЬШИМИ ЗА 6,5 МІЛЬЙОНА ОСІБ.

ВТРАТИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В 1927–1936 рр. ОЦІНЮЮТЬСЯ В 4 МІЛЬЙОНИ 286 ТИСЯЧ ОСІБ.

ЗА С. КУЛЬЧИЦЬКИМ БЕЗ УРАХУВАННЯ МЕХАНІЧНОГО РУХУ НАСЕЛЕННЯ ПОВНІ ДЕМОГРАФІЧНІ ВТРАТИ Є В МЕЖАХ ВІД 5,5 ДО 6 МІЛЬЙОНІВ ОСІБ.

ЗА В. МАРОЧКОМ СУКУПНІ ВТРАТИ УКРАЇНИ СТАНОВИЛИ БЛИЗЬКО 6 МІЛЬЙОНІВ ОСІБ.

Григорук С. Демографічні наслідки голодомору 1932 р. в Україні // НАН України. Інститут етнографії та фольклору. – К., 2003. – С. 3–28.
Марочко В. Голодомор 1932–1933 рр. – К., 2007. – С. 94.

Втрати українців за 1927–1936 роки, окрім Голодомору, включають також втрати від терору і репресій, зменшення народжуваності, внаслідок підвищеної смертності та зниження життєвого рівня (передусім на засланнях в Сибіру і на Півночі), вимушеної зміни національності українцями, які жили за межами УСРР (Кубань, Дон і Поволжя).

“Україна цього року перебувала у критичному становищі – тут був величезний голод або за визначенням влади – перемога соціалістичного ладу в сільському господарстві... За довірчим повідомленням із офіційних джерел втрати від голоду оцінюються майже у сім мільйонів осіб”.

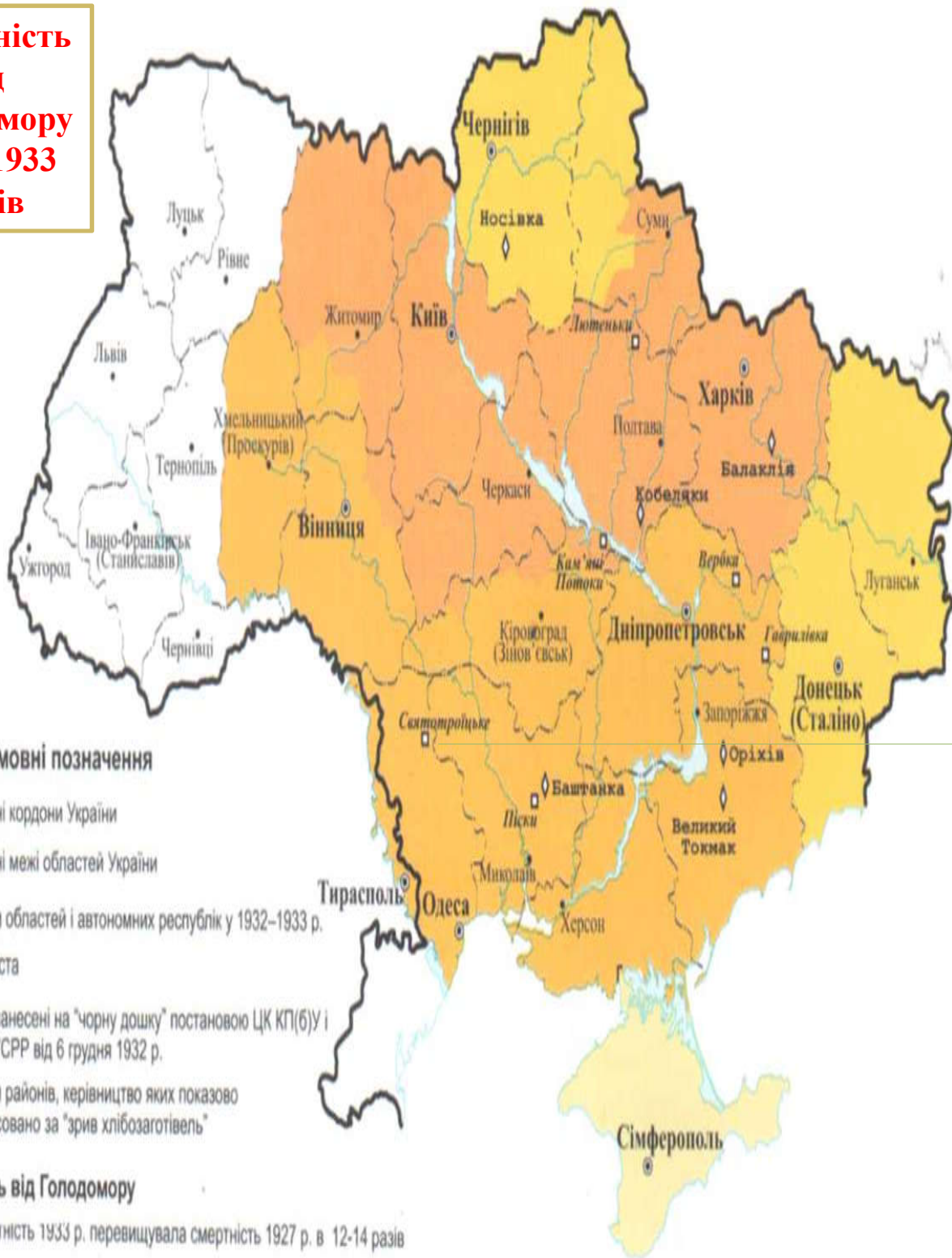
З сайту Українського консульства в Харкові, 26 травня 1933 р.

“ЕТНОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ” СЛІД ЗМІНИТИ, ЦІНІЧНО СКАЗАВ ВЕЛИКИЙ НАЧАЛЬНИК МІСЦЕВОГО ДПУ.

“Стеж і Українська інтелігенція”, Харківський інститут Громадянської Діяльності в Харкові. – Харків, 2007. – С. 108.

Смертність від Голодомору 1932-1933 років

Умовні позначення

- сучасні кордони України
- - - сучасні межі областей України
- ⊙ центри областей і автономних республік у 1932-1933 р.
- інші міста
- села, занесені на "чорну дошку" постановою ЦК КП(б)У і РНК УСРР від 6 грудня 1932 р.
- ◇ центри районів, керівництво яких показово репресовано за "зрив хлібозаготівель"

Смертність від Голодомору

- смертність 1933 р. перевищувала смертність 1927 р. в 12-14 разів
- смертність 1933 р. перевищувала смертність 1927 р. в 8-9 разів
- смертність 1933 р. перевищувала смертність 1927 р. в 5-6 разів
- інші місцевості, які постраждали від голоду
- місцевості, які не постраждали від голоду (не входили до складу СРСР)

В дужках вказано назви міст станом на 1932-1933 р.

До складу УРСР в 1924-1940 рр. входила Молдавська автономна республіка, яка охоплювала частину сучасної Одеської обл. та частину Молдови (Придністров'я).

Кінець 1933 року. Україна виморена штучним ГОЛОДОМ

СВІТ ВИЗНАЄ

1 листопада 2007 р. 34-а сесія Генеральної конференції **ЮНЕСКО**, до складу якої входять **193 країни**, одногослосно прийняла Резолюцію про «Вшанування пам'яті жертв Голодомору в Україні»

- Країни, що визнали Голодомор 1932-1933 рр. геноцидом
- Країни, що вшанували пам'ять жертв Голодомору 1932-1933 рр.

7 листопада 2003 року була розповсюджена спільна Заява делегацій держав-членів **ООН** щодо 70-ї річниці Голодомору в Україні 1932-1933 років

30 листопада 2007 року завершилося 15-е засідання Ради Міністрів **ОБСЄ** у Мадриді, на якому з ініціативи України була оприлюднена спільна заява "Про 75-у річницю Голодомору 1932-1933 років в Україні"

3 липня 2008 року на 17-й щорічній сесії Парламентської асамблеї **ОБСЄ** ухвалена резолюція "Про Голодомор 1932-1933 років в Україні"

24 листопада 2007 року на сесії **Балтійської Асамблеї** прийнято Заяву "Про пам'ять жертв геноциду та політичних репресій в Україні в 1932-1933 роках"

ВИСНОВКИ

Статті висновку щодо правового визначення Голодомору 1932–1933 рр. як геноциду українського народу по відношенню до визначення, сформульованого у Конвенції ООН про запобігання, злочину геноциду та покарання за нього 1948 р., Національній комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права України, Київ, 3 березня 2008 р.

...

2. Голодомор був наслідком навмисних системних дій тоталітарного радянського режиму, суть яких полягала в наступному:

Жорстоке придушення прагнення української нації до незалежності.

Голодомор селян як засіб знищення соціально-економічної бази української національної ідеї, деморалізуючий фактор для решти українського населення з метою реалізації політики тоталітарного сталінського режиму на знищення української нації як такої, для створення єдиної держави з єдиним радянським народом з уніфікованою свідомістю.

Знищення економічної системи та запровадження особливого режиму проживання:

– масове “розкуркулення” селян;
– насильницьке запровадження колективізації селянських господарств;

– виконання планів хлібозаготівель за рахунок саме українських селян;

– вивезення з території України всіх товарів та засобів проживання, що знаходилися на складах та в магазинах;
– насильницька реєвізіція у селян всіх запасів продовольства;

– заборона будь-якої торгівлі та ввезення будь-яких засобів для існування;

– заборона будь-якого кредитування та насильницьке повернення всіх кредитів.

Ізоляція великих територій України та території СРСР, де компактно проживало українське населення:

– позбавлення селян права мати паспорт;

– заборона селян виїжджати з місць постійного проживання до інших регіонів СРСР;

– арешти та депортація селян, які залишили місце проживання;

– блокада території України, а також Кубані та Північного Кавказу, де проживали етнічні українці, від решти території СРСР;

– заборона листування та поширення інформації про фактичне становище в Україні.

Намагання приховати причини і масштаби трагедії:

– розстріли осіб, відповідальних за оприлюднення під час перепису населення 1939 р. фактів дискримінації українського населення та його високу смертність;

– заборона в'їзду іноземних журналістів;
– засекречування матеріалів про факти голоду.

...

5. Визнання Голодомору в Україні 1932–1933 рр. геноцидом українського народу відповідає меті Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р., яка полягає не у наданні юридичного визначення поняття геноциду, а у забезпеченні невідворотності відповідальності за нього”.

*Голова Національної комісії зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права,
Міністр юстиції України
М. Оніщу*

12 жовтня 1984 р. вступає в силу закон, на базі якого при американському Конгресі створювалася Комісія для дослідження Великого голоду в Україні 1932–1933 рр. Штатним директором Комісії призначають Д. Мейса.

Висновок американської Комісії дослідження Великого голоду в Україні 1932–1933 рр.

1. Велика кількість населення Української Соціалістичної Радянської Республіки та Північної території Кавказу померли 1932–1933 рр. через голодомор, спонуканий людьми, шляхом конфіскації врожаю 1932 р. радянською владою.

2. Жертви українського голодомору налічують мільйони осіб.

...

4. Голод не був спричинений посухою.

...

7. Намагання виконати нереальні хлібозаготівельні завдання примусило радянську владу в Україні вживати жорстокі заходи, аби забрати максимальну кількість зерна у селян.

8. Восени 1932 р. Сталін використав цю спонукану “кризу поставок” в Україні як привід для зміцнення свого контролю на Україні, а також для ще більшого посилення заходів із конфіскації зерна.

9. Голод 1932–1933 рр. був спричинений максимальним вилученням сільськогосподарських продуктів у сільського населення.

...

11. Наприкінці 1932 р. Сталін знав, що в Україні люди помирали від голоду.

...

13. Постишев мав подвійні повноваження від Москви: збільшити конфіскацію зерна і тим самим збільшити голодомор в Україні та знищити новітні національні самопрояви, які були до того часу дозволені українцям владою СРСР.

15. Влада вживала заходів для заборони проїзду голодуючих до регіонів, де їжа була більш доступною.

16. Сталін та його оточення здійснили геноцид проти українців у 1932–1933 рр.

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ В УКРАЇНІ

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ПОСТАНОВЛЯЄ:

вшановуючи пам'ять мільйонів співвітчизників, які стали жертвами Голодомору 1932–1933 років в Україні та його наслідків; шануючи всіх громадян, які пережили цю страшну трагедію в історії Українського народу;

усвідомлюючи моральний обов'язок перед минулими та наступними поколіннями українців і визнаючи необхідність відновлення історичної справедливості, утвердження в суспільстві нетерпимості до будь-яких проявів насильства;

відзначаючи, що трагедія Голодомору 1932–1933 років в Україні офіційно заперечувалася владою СРСР протягом багатьох десятиріч;

засуджуючи злочинні дії тоталітарного режиму СРСР, спрямовані на організацію Голодомору, наслідком яких стало знищення мільйонів людей, руйнування соціальних основ Українського народу, його вікових традицій, духовної культури і етнічної самобутності;

співчуючи іншим народам колишнього СРСР, які зазнали жертв внаслідок Голодомору;

високо цінуючи солідарність та підтримку міжнародної спільноти у засудженні Голодомору 1932–1933 років в Україні, що відображено в актах парламентів Австралії, Аргентинської Республіки, Республіки Грузія, Естонської Республіки, Італійської Республіки, Канади, Литовської Республіки, Республіки Польща, Сполучених Штатів Америки, Угорської Республіки, а також у розповсюдженні як офіційний документ 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН Спільній заяві з нагоди 70-х роковин Голодомору – Великого голоду 1932–1933 років в Україні, яку підписали Аргентинська Республіка, Азербайджанська Республіка, Народна Республіка Бангладеш, Республіка Білорусь, Республіка Бенін, Республіка Боснія і Герцеговина, Республіка Гватемала, Республіка Грузія, Арабська Республіка Єгипет, Ісламська Республіка Іран, Республіка Казахстан, Канада, Держава Катар, Киргизька Республіка, Держава Кувейт, Республіка Македонія, Монголія, Республіка Науру, Королівство Непал, Об'єднані Арабські Емірати, Ісламська Республіка Пакистан, Республіка Перу, Південно-Африканська Республіка, Республіка Корея, Республіка Молдова, Російська Федерація, Королівство Саудівська Аравія, Сирійська Арабська Республіка, Сполучені Штати Америки, Республіка Судан, Республіка Таджикистан, Туркменістан, Демократична Республіка Тимор-Лешті, Республіка Узбекистан, Україна та Ямайка, а також підтримали Австралія, Держава Ізраїль, Республіка Сербія і Чорногорія та 25 держав – членів Європейського Союзу;

виходячи з Рекомендацій парламентських слухань щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років, схвалених Постановою Верховної Ради України від 6 березня 2003 року № 607-IV, та Звернення до Українського народу учасників спеціального засідання Верховної Ради України 14 травня 2003 року щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років, схваленого Постановою Верховної Ради України від 15 травня 2003 року № 789-V, в якому Голодомор визнається актом геноциду Українського народу як наслідок зумисних дій тоталітарного репресивного сталінського режиму, спрямованих на масове знищення частини українського та інших народів колишнього СРСР;

визнаючи Голодомор 1932–1933 років в Україні відповідно до Конвенції від 9 грудня 1948 року про запобігання злочину геноциду та покарання за нього як цілеспрямований акт масового знищення людей, приймає цей Закон.

Стаття 1

Голодомор 1932–1933 років в Україні є геноцидом Українського народу.

Стаття 2

Публічне заперечення Голодомору 1932–1933 років в Україні визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності Українського народу і є протиправним.

Стаття 3

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування відповідно до своїх повноважень зобов'язані:

— брати участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

— сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості та культури, поширенню інформації про Голодомор 1932–1933 років в Україні серед громадян України та світової громадськості, забезпечувати вивчення трагедії Голодомору в навчальних закладах України;

— вживати заходів щодо увічнення пам'яті жертв та постраждалих від Голодомору 1932–1933 років в Україні, в тому числі спорудження у населених пунктах меморіалів пам'яті та встановлення пам'ятних знаків жертвам Голодомору;

— забезпечувати в установленому порядку доступ наукових та громадських установ і організацій, вчених, окремих громадян, які досліджують проблеми Голодомору 1932–1933 років в Україні та його наслідки, до архівних та інших матеріалів з питань, що стосуються Голодомору.

Стаття 4

Держава забезпечує умови для проведення досліджень та здійснення заходів з увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні на основі відповідної загальнодержавної програми, кошти на виконання якої щорічно передбачаються в Державному бюджеті України.

Стаття 5

Прикінцеві положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

2. Кабінету Міністрів України:

1. визначити статус і функції Українського інституту національної пам'яті та забезпечити його утримання за рахунок коштів Державного бюджету як спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу;

2. у тримісячний термін з дня набрання чинності цим Законом:

— подати на розгляд Верховній Раді України пропозиції щодо приведення законодавчих актів України у відповідність із цим Законом;

— привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

— забезпечити перегляд і скасування органами виконавчої влади прийнятих ними нормативно-правових актів, що не відповідають цьому Закону;

3. вирішити в установленому порядку за участю Київської міської державної адміністрації питання щодо спорудження у м. Києві до 75-х роковин Голодомору 1932–1933 років в Україні Меморіалу пам'яті жертв голодоморів в Україні.

Президент України Віктор Ющенко

28 листопада 2006 р.

1932 1933

ПАМ'ЯТАЙМО
Голодомор
ГЕНОЦИД

українського народу